

UDK:37.01:37.014.5:37.013

Ilyosbek BOZORBAYEV,

Oliy ta'lim tizimi kadrlarini qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti tayanch doktoranti

E-mail: ibozorbayev@mail.ru

PhD, dotsent M.A. Innazarov taqrizi asosida

INTERNATIONAL EXPERIENCE IN DEVELOPING SPECIAL COMPETENCE OF TEACHING STAFF BASED ON CONTEXTUAL LEARNING

Annotation

This article analyzes international experience in developing special competence of teaching staff based on contextual learning. The article presents information about the theory and practice of contextual learning, its role in improving the professional qualifications of teaching staff and the pedagogical effectiveness of this process. The results of the study show the importance of studying international experience in developing special competence of teachers through contextual learning.

Key words: Contextual learning, special competence, teaching staff, international experience, professional development, pedagogical effectiveness, educational technologies, individualization of education.

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ РАЗВИТИЯ СПЕЦИАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ КАДРОВ НА ОСНОВЕ КОНТЕКСТНОГО ОБУЧЕНИЯ

Аннотация

В данной статье анализируется международный опыт развития специальной компетентности педагогических кадров на основе контекстного обучения. В статье представлены сведения о теории и практике контекстного обучения, его роли в повышении профессиональной квалификации педагогических кадров и педагогической эффективности этого процесса. Результаты исследования показывают важность изучения международного опыта в развитии специальной компетентности педагогов посредством контекстного обучения.

Ключевые слова: контекстное обучение, специальная компетентность, педагогические кадры, международный опыт, профессиональное повышение квалификации, педагогическая эффективность, образовательные технологии, индивидуализация образования.

KONTEKSTLI O‘QITISH ASOSIDA PEDOGOG KADRLARNING MAXSUS KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH BO‘YICHA XALQARO TAJRIBALAR

Annotatsiya

Ushbu maqola kontekstli o‘qitish asosida pedagog kadrlarning maxsus kompetentligini rivojlantirish bo‘yicha xalqaro tajribalarni tahlil qiladi. Maqolada kontekstli o‘qitish nazariyasi va amaliyoti, uning pedagog kadrlarning kasbiy malakasini oshirishdagi roli hamda mazkur jarayonning pedagogik samaradorligi haqida ma’lumotlar keltirilgan. Tadqiqot natijalari kontekstli o‘qitish orqali pedagoglarning maxsus kompetentligini rivojlantirishda xalqaro tajribalarni o‘zlashtirishning muhimligini ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: Kontekstli o‘qitish, maxsus kompetentlik, pedagog kadrlar, xalqaro tajribalar, kasbiy malaka oshirish, pedagogik samaradorlik, ta’lim texnologiyalari, ta’limning individualizatsiyasi.

Kirish. Bugungi globalizatsiya davrida ta’lim tizimining muvaffaqiyati ko‘p jihatdan pedagogik kadrlarning malakasi va kompetentligiga bog‘liq. Zamonaviy dunyoda ta’lim mazmuni va metodlari tez sur’atlar bilan o‘zgarib bormoqda, bu esa pedagoglarning doimiy ravishda o‘z bilim va ko‘nikmalarini yangilab borishini talab qiladi. Ta’lim sifatini oshirish va yuqori darajadagi bilim va ko‘nikmalarni yetkazish uchun pedagoglarning maxsus kompetentlik darajasini oshirish zarur. Bu maqolada kontekstli o‘qitish (contextual teaching and learning - CTL) asosida pedagogik kadrlarning maxsus kompetentligini rivojlantirish bo‘yicha xalqaro tajribalar o‘rganiladi. Kontekstli o‘qitish asosida pedagog kadrlarning maxsus kompetentligini rivojlantirish bugungi kunda dolzarb hisoblanadi, chunki:

Globalizatsiya va texnologik taraqqiyot: Ta’lim jarayonida globalizatsiya va texnologik taraqqiyotning o‘sishi bilan yangi kompetensiyalar va ko‘nikmalarga ehtiyoj ortmoqda. Bu esa pedagog kadrlarni zamonaviy talablarga mos ravishda tayyorlashni talab qiladi.

Ta’limning individualizatsiyasi: Har bir o‘quvchining individual ehtiyojlari va qobiliyatlarini hisobga olish zaruriyati pedagoglarning maxsus kompetentligini oshirishni talab qiladi. Kontekstli o‘qitish bu jarayonda muhim rol o‘ynaydi.

Kompetensiyalarni amaliy qo‘llash: Nazariy bilimlarni amaliyotga tatbiq etish ko‘nikmalari bugungi kun pedagoglari uchun muhimdir. Kontekstli o‘qitish usullari bu ko‘nikmalarni shakllantirishga yordam beradi.

Xalqaro tajribalar: Xalqaro tajribalar va ularning ta’lim jarayoniga tatbiqi global ta’lim tizimlarini yaxshilashga imkon beradi. Bu borada kontekstli o‘qitishning xalqaro tajribalari katta ahamiyatga ega.

Butun dunyo bo‘ylab ta’lim tizimlarida pedagog kadrlar tarkibini murakkab va dinamik o‘qitish muhitida harakat qilish uchun zarur bo‘lgan ko‘nikmalar bilan shakllantirish muhimligi tobora ortib bormoqda. Kontekstli ta’limning kasbiy rivojlanish dasturlariga integratsiyalashuvi nafaqat o‘quv tajribasining dolzarbligini oshiradi, qolaversa pedagog kadrlarning turli ehtiyojlarini qondirish uchun yanada yaxshiroq tayyorlanishini ta’minlaydi. Xususan Gana mamlakati oliy ta’lim muassasalarida olib borilgan tadqiqotlarga ko‘ra malakali pedagog kadrlar yetishmasligi muammolari aynan pedagog kadrlarning maxsus kompetentligiga urg‘u berilganligi orqali ta’lim muassasalarida pedagog kadrlarning salohiyati qolaversa mamlakat iqtisodiyotining samarali rivojlanishiga olib kelganini ta’kidlash mumkin[1].

Maxsus kompetentsiya - bu kasbiy faoliyatning tor (maxsus) sohasidagi kompetentsiya. Maxsus vakolatlar kasbiy faoliyatning ma'lum bir predmeti yoki sub'ektdan tashqari sohasining o'ziga xos xususiyatlarini aks ettiradi. Maxsus kompetentsiyalarni o'quv predmeti, kasbiy faoliyatning muayyan sohasi bo'yicha asosiy va asosiy kompetentsiyalarni amalga oshirish deb hisoblash mumkin. Ular ma'lum bir turga bog'langan va kasbiy kompetentsiyalarning o'zgaruvchan qismini tashkil qiladi[2]. Maxsus kompetentsiyalar pedagoglarning tegishli malaka darajasida ma'lum bir fan sohasidagi kasbiy faoliyatini aniqlaydigan o'z kasbiy profilini ifodalaydi.

Kontekstli o'qitish asosida pedagog kadrlarning maxsus kompetentligini rivojlantirish bo'yicha xorijiy mamlakatlar olimlaridan A.A. Verbitskiy (Rossiya) - Kontekstli o'qitish nazariyasini rivojlantirgan va bu borada ko'plab adabiyotlar yozgan. Uning ishlari kontekstli o'qitishning pedagogik samaradorligi va pedagoglar malakasini oshirishdagi ahamiyatini yoritadi[3,4,5]. John Dewey (USA) - Garchi Dewey kontekstli o'qitish terminini ishlatmagan bo'lsada, uning tajriba asosida o'qitish (experiential learning) va interaktiv ta'lim haqida yozgan asarlari kontekstli o'qitish tamoyillariga mos keladi [6]. Lev Vygotsky - Madaniy-tarixiy nazariyasi va konstruktivizm yondashuvi kontekstli o'qitish tamoyillariga asos bo'lib xizmat qiladi. Uning ishlarida ta'lim jarayonida kontekstning ahamiyati katta o'rin tutadi[7]. A.V. Xutorskoy - Zamonaviy pedagogik texnologiyalar va kontekstli o'qitish bo'yicha yetakchi mutaxassislardan biri. Uning ishlari pedagogik jarayonlarda kontekstli yondashuvning samaradorligini ko'rsatadi [8]. Bu olimlarning ishlari kontekstli o'qitishning nazariy va amaliy asoslarini rivojlantirib, pedagog kadrlarning maxsus kompetentligini oshirishga qaratilgan xalqaro tajribalarga asos bo'lib xizmat qiladi.

Xalqaro tajribalar. Xalqaro tajribalar pedagoglarning malakasini oshirishda va kontekstli o'qitish tamoyillarini qo'llashda katta ahamiyatga ega. Quyida kontekstli o'qitish asosida pedagoglarning maxsus kompetentligini rivojlantirish bo'yicha turli mamlakatlarning xalqaro tajribalari haqida keltirilgan ma'lumotlar bilan tanishib chiqamiz.

Finlandiya ta'lim tizimi butun dunyo bo'ylab eng samarali tizimlardan biri sifatida tan olingan. Finlandiyada ta'lim tizimi kontekstli o'qitish tamoyillariga asoslanadi. Pedagoglar maktablar va universitetlarda doimiy ravishda professional rivojlanish dasturlarida qatnashadilar. Ushbu dasturlar pedagoglarni o'qitishning yangi usullari va texnologiyalari bilan tanishtirishga qaratilgan. Finlandiyada tabiiy fanlardan dars o'tish jarayonida pedagoglar laboratoriya ishlarini va amaliy mashg'ulotlarni real hayotiy vaziyatlarga asoslab o'tkazadilar, bu esa pedagoglarning nazariy bilimlarini hayotga tatbiq etishlariga yordam beradi. Undan tashqari pedagoglar malaka oshirish moboyida olgan bilimlarni talabalarni o'qitish davomida tatbiq etadilar.

Singapur ta'lim tizimi xalqaro miqyosda yuqori reytinglarga ega va uning muvaffaqiyati ko'p jihatdan pedagoglarning yuqori malakasiga bog'liq. Singapurda pedagogik kadrlarning kompetentligini rivojlantirish uchun maxsus tayyorlov dasturlari mavjud. Pedagoglar muntazam ravishda malaka oshirish kurslarida qatnashadilar, bu kurslar pedagoglarning maxsus kompetentligini oshirish va ularni zamonaviy ta'lim texnologiyalari bilan tanishtirishga qaratilgan. Singapurda fizikadan dars o'tish jarayonida pedagoglar real hayotdagi misollar va muammolarni yechish orqali bilim beradilar. Masalan, elektr toki va magnitizm kabi mavzularni o'rganishda pedagoglar amaliy tajribalar o'tkazib, bu jarayonlarni real hayotiy vaziyatlarda qo'llashni talabalarga o'rgatadilar.

AQShda kontekstli o'qitish metodi keng qo'llaniladi. Pedagoglar doimiy ravishda amaliy mashg'ulotlar va tajriba

almashish dasturlarida ishtirok etadilar. Ta'lim muassasalari pedagogik kadrlarning maxsus kompetentligini rivojlantirish uchun turli xil treninglar, seminarlar va konferensiyalar tashkil etadi. AQShda fizikadan dars berish jarayonida STEM (Science, Technology, Engineering, and Mathematics) dasturlari orqali pedagoglar real hayotiy muammolarni hal qilishni o'rgatadilar. Masalan, mexanika va energiya saqlanish qonunlarini o'rgatishda pedagoglar laboratoriya ishlarini va amaliy mashg'ulotlarni real hayotiy misollar bilan boyitib o'tkazadilar. Bu bilimlarni talabalarga uzluksiz ravishda o'rgatib boradi.

Kanada ta'lim tizimida ham pedagogik kadrlarning kompetentligini rivojlantirishga katta e'tibor qaratiladi. Pedagoglar muntazam ravishda professional rivojlanish dasturlarida qatnashadilar va turli xil treninglar, seminarlar va konferensiyalarda ishtirok etadilar. Kanadada kontekstli o'qitish metodi keng qo'llaniladi, bu esa pedagoglarning nazariy bilimlarini amaliyotda qo'llashlariga yordam beradi. Masalan, optika va yorug'lik fanlarini o'rgatishda pedagoglar laboratoriyalarda real tajribalar o'tkazib, bu jarayonlarni real hayotiy vaziyatlarda qo'llashni o'rgatadilar.

Rossiyada ham pedagogik kadrlarning kompetentligini rivojlantirishga katta e'tibor qaratiladi. Rossiya ta'lim tizimi kontekstli o'qitish tamoyillariga asoslanadi va pedagoglarni zamonaviy ta'lim texnologiyalari bilan tanishtirishga qaratilgan maxsus dasturlar mavjud. Pedagoglarning malakasini oshirishda kontekstli o'qitish tinglovchilarni nazariy bilimlarini amaliyotda qo'llash ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi va ularning kasbiy malakasini oshirishga xizmat qiladi.

Quyida Rossiyada pedagoglarning malakasini oshirishda kontekstli o'qitishdan qanday foydalanganligi haqida ma'lumot keltirilgan.

Kontekstli o'qitish tamoyillarini qo'llash.

Nazariy bilimlarni amaliyotga tatbiq etish

Kontekstli o'qitish nazariy bilimlarni real hayotiy vaziyatlarda qo'llashni o'z ichiga oladi. Rossiyada bu tamoyil pedagoglarning malakasini oshirishda quyidagi yo'llar bilan qo'llaniladi:

Laboratoriya ishlari: Pedagoglar darslarda nazariy bilimlarni laboratoriya ishlari orqali amaliyotda qo'llaydilar. Masalan, fizikadan dars berishda pedagoglar laboratoriya ishlarini real hayotiy misollar bilan boyitib o'tkazadilar.

Amaliy mashg'ulotlar: Pedagoglar nazariy bilimlarni amaliy mashg'ulotlar orqali mustahkamlaydilar. Bu usul orqali pedagoglar o'quvchilarga nazariy bilimlarni qanday qilib amaliyotda qo'llashni o'rgatadilar.

2. Interfaol yondashuv

Interfaol yondashuv pedagoglar va o'quvchilar o'rtasida faol muloqot va hamkorlikni ta'minlaydi. Rossiyada bu tamoyil quyidagicha amalga oshiriladi:

Seminarlar va treninglar: Pedagoglar uchun muntazam ravishda seminarlar va treninglar tashkil etiladi. Bu tadbirlarda pedagoglar yangi pedagogik usullar va texnologiyalar bilan tanishadilar va o'zaro tajriba almashadilar.

Interaktiv darslar: Pedagoglar darslarda interaktiv usullarni qo'llaydilar. Masalan, munozaralar, guruhli ishlar va rolli o'yinlar orqali o'quvchilarni dars jarayoniga faol jalb qiladilar.

3. Tajriba asosida o'qitish

Tajriba asosida o'qitish pedagoglarning kasbiy malakasini oshirishda muhim rol o'ynaydi. Rossiyada bu tamoyil quyidagi yo'llar bilan amalga oshiriladi:

Amaliy tajribalar: Pedagoglar o'quv jarayonida amaliy tajribalar o'tkazadilar. Masalan, fizikadan dars berishda pedagoglar turli tajribalar o'tkazib, bu jarayonlarni real hayotiy vaziyatlarda qo'llashni o'rgatadilar.

Simulyatsiya va modellash: Pedagoglar darslarda simulyatsiya va modellash usullarini qo'llaydilar. Bu usullar

orqali o'quvchilar nazariy bilimlarni real hayotiy sharoitlarda sinab ko'radilar.

Pedagogik kadrlarning malakasini oshirish dasturlari. Rossiyada pedagoglarning malakasini oshirish uchun maxsus dasturlar ishlab chiqilgan. Bu dasturlar kontekstli o'qitish tamoyillariga asoslanadi va quyidagi yo'llar bilan amalga oshiriladi:

1. Professional rivojlanish dasturlari

Treninglar va seminarlar: Pedagoglar uchun muntazam ravishda turli mavzularda treninglar va seminarlar o'tkaziladi. Bu tadbirlar pedagoglarning zamonaviy ta'lim texnologiyalari va metodlari bilan tanishishiga imkon beradi.

Onlayn kurslar: Pedagoglar uchun onlayn platformalarda malaka oshirish kurslari tashkil etiladi. Bu kurslar orqali pedagoglar o'z bilimlarini yangilab boradilar va yangi ko'nikmalarni o'zlashtiradilar.

2. Amaliyotga yondashuv

Amaliy mashg'ulotlar: Pedagoglar amaliy mashg'ulotlarda ishtirok etadilar va nazariy bilimlarni amaliyotda qo'llash ko'nikmalarini rivojlantiradilar.

Laboratoriya ishlari: Pedagoglar laboratoriya ishlarni o'tkazish orqali nazariy bilimlarni mustahkamlaydilar va ularni real hayotiy vaziyatlarda qo'llashni o'rgatadilar.

3. Xalqaro tajriba almashinuvi

Xalqaro konferensiyalar va seminarlar: Pedagoglar xalqaro konferensiyalar va seminarlar orqali chet el tajribalarini o'rganadilar va ulardan foydalanish yo'llarini o'rganadilar.

Xalqaro hamkorlik: Rossiyada pedagoglar xalqaro hamkorlik doirasida chet eldagi ta'lim muassasalari bilan tajriba almashadilar. Bu jarayon pedagoglarning kasbiy malakasini oshirishga katta hissa qo'shadi.

Rossiyada pedagoglarning malakasini oshirishda kontekstli o'qitish tamoyillaridan keng foydalaniladi. Bu usul pedagoglarning nazariy bilimlarini amaliyotda qo'llash ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi va ularning kasbiy malakasini oshirishga xizmat qiladi. Muntazam ravishda tashkil etiladigan seminarlar, treninglar, amaliy mashg'ulotlar va xalqaro tajriba almashinuvi orqali pedagoglar zamonaviy ta'lim texnologiyalari va metodlari bilan tanishadilar va o'z bilimlarini yangilab boradilar. Bu jarayon Rossiyada ta'lim sifatini oshirish va pedagoglarning kasbiy kompetentligini rivojlantirishga katta hissa qo'shadi.

Xulosa. Maqolada kontekstli o'qitish asosida pedagog kadrlarning maxsus kompetentligini rivojlantirish bo'yicha xalqaro tajribalar tahlil qilindi. Kontekstli o'qitishning nazariy va amaliy jihatlari, uning pedagogik kadrlarning kasbiy

malakasini oshirishdagi ahamiyati hamda xalqaro tajribalar asosida bu jarayonning pedagogik samaradorligi ko'rsatib o'tildi. Tadqiqot natijalari, kontekstli o'qitish tamoyillarini qo'llash orqali pedagoglarning maxsus kompetentligini oshirishning muhimligini va xalqaro tajribalarning ushbu jarayonda o'ziga xos ahamiyatini tasdiqladi. Xususan, Finlandiya, Singapur, AQSh, Kanada va Rossiya tajribalari kontekstli o'qitish usullarini joriy etish orqali pedagogik kadrlarning nazariy bilimlarini amaliyotda qo'llash ko'nikmalarini rivojlantirish imkonini berishini ko'rsatadi. Shu bilan birga, bu tajribalar pedagoglarning zamonaviy talablarga mos ravishda tayyorlanishi va ta'lim tizimining sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Kontekstli o'qitish tamoyillariga asoslangan ta'lim tizimi pedagogik kadrlarning maxsus kompetentligini rivojlantirishda katta ahamiyat kasb etadi. Xalqaro tajribalar shuni ko'rsatadiki, pedagoglarning doimiy ravishda malaka oshirishlari, real hayotiy vaziyatlarda bilim berish va amaliy mashg'ulotlarga e'tibor qaratish ularning professional darajasini oshirishda muhim omillardan biridir. Ta'lim tizimi muvaffaqiyatli bo'lishi uchun pedagogik kadrlarning doimiy ravishda o'z bilim va ko'nikmalarini yangilab borishlari zarur.

Tafsiyalar. Professional rivojlanish dasturlari: Pedagog kadrlarning maxsus kompetentligini oshirish uchun muntazam ravishda professional rivojlanish dasturlari tashkil etilishi kerak. Bu dasturlar pedagoglarni yangi ta'lim usullari va texnologiyalari bilan tanishtirishga qaratilgan bo'lishi lozim.

Kontekstli o'qitish metodlarini keng qo'llash: Ta'lim jarayonida kontekstli o'qitish metodlarini keng qo'llash orqali nazariy bilimlarni amaliyotda qo'llash ko'nikmalarini rivojlantirish mumkin.

Xalqaro tajribalarni o'rganish: Xalqaro tajribalarni o'rganish va ulardan o'z ta'lim tizimimizda foydalanish orqali pedagog kadrlarning malakasini oshirish mumkin. Bu borada xalqaro konferensiyalar, seminarlar va tajriba almashish dasturlari tashkil etilishi zarur.

Individual yondashuv: O'quvchilarning individual ehtiyojlari va qobiliyatlarini hisobga olgan holda ta'lim jarayonini tashkil etish pedagog kadrlarning maxsus kompetentligini oshirishga yordam beradi.

Ushbu tavsiyalarni amalga oshirish orqali pedagog kadrlarning maxsus kompetentligini rivojlantirish va ta'lim sifatini oshirish mumkin bo'ladi. Kontekstli o'qitish usullaridan foydalanish pedagoglarning nazariy bilimlarini hayotiy vaziyatlarda qo'llashga yordam beradi va ularning kasbiy malakasini oshiradi.

ADABIYOTLAR

1. Natalie R. Language acquisition and cultural mediation: vygotskian theory. / -Asia Pacific Journal of Contemporary Education and Communication Technology. Year: 2017, Volume 3, Issue: 2
2. Козырева В.А., Н.Ф.Радионой. А.П.Тряпицкой Компетентностный подход в педагогическом образовании. Коллективная монография / - СПб.: Изд-во РГПУ им. А.И.Герцена, 2008. - 392 с
3. Вербицкий А.А. Контекстное обучение: Теория и практика. Москва-2002.
4. Вербицкий, А. А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход / А. А. Вербицкий. - М. : Высшая школа, 1991.
5. Вербицкий А.А. Компетентностный подход и теория контекстнообучения. - М.: ИЦ ПКПС, 2004.
6. Дьюи Дж. Психология и педагогика мышления / Пер. с англ. Н. М. Никольской; Под ред. (и с предисл.) Н. Д. Виноградова. — М.: Мир, 1915. — 202 с.
7. Выготский, Л. С. Избранные психологические исследования / Л. С. Выготский. - М. : Изд-во АПН РСФСР, 1956.
8. Хуторского А.В. Компетенции в образовании: опыт проектирования : сб. науч. тр. / под ред.— М.: Научно-внедренческое предприятие «ИНЭК», 2007. - 327 с
9. Хуторской А.В. Эвристическое обучение. Теория, методология, практика. - М.: Международная педагогическая академия. - 1988. - 266 с